

Vývoj spisovné češtiny – závěr

Čeština 1. pol. 20. stol.

Přečíst Šlosarův Úvod na str. 124; dále popisuje budování odborné terminologie – sami přečíst. Pak se věnuje rozšíření hovorové češtiny a rozmachu lit. jazyka. Věnuje se jen těm autorům, kteří ovlivnili vývoj češtiny, ne všem, řeší otázky jazykové správnosti, popisuje soudobou lexikografii. Jen malé místo věnuje češtině za protektorátu, proto tento výklad doplním z novější literatury. + NESČ.

Dittmann: Český jazyk za protektorátu 1939-1945 (Čeština a dějiny, viz výše, 126n)

Šlosar se krátce věnuje této tematice na s. 130. My mu budeme věnovat větší pozornost. Od dob národního obrození byl moderní pojem českého národa pevně spojen s českým jazykem. Pojmy jazyk a národ byly spjaty už ve stč. lexikálně sémantickém systému, např. stč. jazyk i stsl. języкъ znamenaly 'národ' i 'jazyk'. (*V sirbském jazyku jest země...*) V době protektorátu se prestiž českého jazyka ještě zvyšuje, mj. i díky vyspělosti českého básnického jazyka a jeho reakci na Mnichov. Obrat k národní minulosti a významným spisovatelům se projevil nejen řadou publikací, ale i např. převezením ostatků K. H. Máchy z Litoměřic (r. 1938) a jejich slavnostním uložením na Vyšehradě v květnu 1939. Důležitost češtiny byla akcentována otevřeně i v dobovém tisku. Např. dne 13. 7. 1939 byl v Národních listech otištěn fejeton *Mluvte česky* vyzvedávající hodnotu mateřštiny. Z druhé strany ale sílil germanizační tlak. Prostor Čech a Moravy, označený Heydrichem za „srdce říše“, měl být zcela germanizován. Podle sčítání lidí z r. 1921 žilo v ČSR přes 3 miliony občanů německé národnosti (včetně Židů), z toho 2. mil. v Čechách. Čeština se v protektorátu ocitla v podřadném postavení zajištěném i právně. V jazykovědě se ještě podařilo uskutečnit nějaké projekty (Co daly naše země Evropě a lidstvu, red. Mathesius, dlouho vycházelo Slovo a slovesnost, vyšla Pravidla českého pravopisu).

Česká věda byla protektorátními událostmi postižena výrazně. České vysoké školy byly od 17. listopadu 1939 zavřeny, střední školství omezeno, chyběly učebnice, protože staré se uživat nesměly a nové nevznikaly. Pražský ling. kroužek ztratil některé své čelné představitele (Trubeckoj zemřel, Jakobson emigroval, konce války se nedožil Mathesius atd.), někteří badatelé se stali obětmi heydrichiády, např. slavisté Páta a Frček. Zkrátka ztráta řady významných vědeckých a kulturních osobností, spisovatelů, okleštění vědeckého a kulturního života, propracovaná cenzura, bylo zastaveno téměř 1900 periodik. Jazyková politika okupantů směřovala k oslabení češtiny a preferenci němčiny. V r. 1939 dvojí úřední jazyk – německý a český, byla zavedena dvojjazyčnost v písemném styku mezi úřady, uliční názvy byly buď přeloženy do němčiny, nebo změněny (brněnská *Masarykova ul.* byla přejmenována na *Hermann Göring Strasse*).

Dopad protektorátního období na češtinu: Č. nebyla protektorátním obdobím výrazněji poznamenána, trvaleji zůstaly – kromě některých reálií, např. *esesák* – jen některé lexikální jednotky a frazeologismy: *nasadit do práce*, jiné rychle vymizely (*nadrasák* 'příslušník nadrasy'). Do mluvené češtiny proniklo např. *arabajamt*, *pracák*. Specifické téma tvoří čeština v koncentračních táborech a věznicích – např. přejímky *lágrfíra* 'velitel tábora', *sanatorium* 'relativně lepší věznice nebo tábor'. Protektorátní humor byl soudržným prostředkem vzdoru a výsměchu okupantům. Např. homonyma došla uplatnění ve vtipu po německém útoku na Norsko: *Němci chtějí Nory poněmčít, ale Norové chtějí Němce ponořit*. Akronymum *Ahoj - Adolfa Hitlera pověsíme jistě*. Jazyk oficiálního protektorátního tisku nese všechny znaky totalitního jazyka

Po válce nenávidí k německým slovům i vlastním jménům. Vtip o Adolfovi, lidé si mění křestní jména a příjmení, v toponymech se odstraňuje přívlastek *Německý Brod*.

Čeština 2. pol. 20. stol. – viz NESČ.